

Hrvatski tiskovni mediji – posrednik između zakonodavnih tijela, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske i zainteresirane javnosti

Danijel Labaš
dlabas@hrstud.hr

Petra Marinčić
pmarincic@hrstud.hr

UDK: 378(094.5):659.3(497.5)
001(094.5):659.3(497.5)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 12. ožujka 2012.
Prihvaćeno: 6. srpnja 2012.

Svakodnevnica hrvatskoga i drugih društava pokazuje da mediji ponekad mijesaju informaciju i zabavu, a trebali bi davati prednost onim temama koje mogu imati utjecaja na život neke društvene skupine, pa i same zemlje i njezine budućnosti. Smatramo da je od takvog značenja upravo i donošenje Zakona o znanosti, visokom obrazovanju i sveučilištu.

Naime, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske iznijelo je prijedlog nacрта triju zakona u listopadu 2010. godine, čime je potaknulo javnu raspravu između akademske javnosti i šire javnosti, zainteresiranih pojedinaca i društvenih skupina. Analizom sadržaja odabranih dnevnih novina željeli smo istražiti jesu li mediji dovoljno pisali o donošenju zakona kao ključnoj promjeni u visokom obrazovanju. Rezultati istraživanja pokazali su da su dnevni listovi o ovoj temi pisali premalo, no kada su pisali, bili su posrednik između zakonodavnih tijela i zainteresirane javnosti.

Ključne riječi: mediji, Zakon o znanosti, visokom obrazovanju i sveučilištu, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, javna rasprava, dnevni listovi.

Uvod

Hrvatsko je društvo proklamirano društvo znanja i u skladu s tom krilaticom, koja se rabi kao jedno od obilježja svakoga postmodernog društva, nastoji poboljšati i reformirati svoj obrazovni sustav na svim razinama. Tako je 2001. godine Republika Hrvatska potpisala Bolonjsku deklaraciju kojom je pokrenuta reforma visokoškolskog sustava, a ona je nakon pripremnog razdoblja zaživjela 2005. godine. Novim potrebama i novonastalim prilikama u visokome školstvu, nastoji se prilagoditi i hrvatski zakonodavni sustav, pa je stoga 2003. godine donesen Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. Prijedlog nacрта novog zakona Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske iznijelo je u listopadu 2010. godine, čime je potaknulo javnu raspravu u kojoj su sudjelovali kako akademska zajednica, tako i šira javnost te zainteresirani pojedinci i društvene skupine. No, što je s hrvatskim medijima koji služe kao posrednik između, u ovom slučaju, zakonodavnih tijela i zainteresirane javnosti? Jesu li oni donošenje Zakona o znanosti, Zakona o sveučilištima i Zakona o visokom obrazovanju smatrali dovoljno značajnom temom da bi o njoj izvještavali svakoga dana?

Svakodnevica hrvatskoga i drugih društava pokazuje da mediji ponekad mijesaju informaciju i zabavu, te tako stvaraju novu hibridnu novinarsku vrstu: *infotainment*. A trebali bi, zapravo, birati, selektirati važne vijesti od zabavnih i prednost davati onima koje mogu imati utjecaja na život neke društvene skupine, društva neke zemlje i cjelokupnog čovječanstva. Upravo je tema donošenja novih zakona bila važna za cijelu državu jer je Republika Hrvatska u pristupnim pregovorima s Europskom unijom donosila nove zakone, iako su poglavlja o znanosti već bila zatvorena. Potaknuti navedenim činjenicama, temu ovog rada i istraživanja odlučili smo posvetiti upravo medijima u službi informiranja javnosti o novima zakonima. Svrha nam je bila istražiti na koji su način mediji pridonijeli informiranju javnosti, te jesu li pridonijeli razumijevanju ili su obmanjivali javnost u procesu donošenja novih zakona. S tim smo ciljem proveli istraživanje i analizirali medijske sadržaje u pet utjecajnih hrvatskih dnevnih novina: Večernji list, Jutarnji list, Vjesnik, Novi list i Slobodna Dalmacija. Analizom sadržaja obuhvatili smo dva razdoblja: od 12. listopada 2010. do 10. prosinca 2010. godine te od 11. prosinca 2010. do 31. siječnja 2011. godine. Datum početka prvoga analiziranoga razdoblja – 12. listopada 2010. – ujedno se uzima kao početak javne rasprave koju je pokrenulo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, a za završetak istraživanja uzeli smo 31. siječanj 2011. kako bismo ustanovili interes medija za drugu javnu raspravu otvorenu 24. siječnja 2011. godine. S obzirom na to da je MZOŠ u četiri mjeseca koje smo uključili u istraživanje dva puta pokrenuo javnu raspravu u akademskoj i znanstvenoj, ali i široj društvenoj zajednici, smatramo da će rezultati istraživanja pokazati je li javnost bila dovoljno informirana o pozitivnim odredbama zakona te može li kritički pristupiti njegovim mogućim negativnim odredbama.

Glavna hipoteza koju smo postavili bila je: (1) Mediji ne posvećuju dovoljno pozornosti ključnim promjenama u visokom obrazovanju poput donošenja Zakona o znanosti, visokom obrazovanju i sveučilištu.

Ostale hipoteze su bile: (2) Članci su površno obrađeni. (3) Svi članci su grafički dobro opremljeni. (4) U člancima dominiraju senzacionalistički naslovi. (5) Glavne teme (kritične točke) o kojima mediji izvještavaju su: ukidanje školarina – uvođenje upisnina, uvođenje slovnih ocjena te sveučilišnog vijeća. (6) Glavni izvor informacija je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske koje je pokrenulo javnu raspravu o prijedlogu nacрта zakona.

1. Položaj znanosti, znanja i tehnologije u Hrvatskoj

Znanstvena zajednica te intelektualna i politička elita koja upravlja znanosti i javnim poslovima, suočava se s potrebom za znanjem u gospodarskom razvoju. Ipak, sve se više primjećuje marginalan položaj znanosti, znanja i tehnologije u Hrvatskoj.¹ Pokazuju nam to i brojna istraživanja, ponajprije na međunarodnoj, ali i na domaćoj sceni.²

S jedne strane, Hrvatska želi postati društvo znanja i uključiti domaće znanstvenoistraživačke potencijale u gospodarski i društveni razvoj, za što je potrebno stvoriti dovoljan broj istraživača i uvesti nove oblike organizacije i vrednovanja znanstvenog rada. S druge strane, proizvodnjom znanja u Hrvatskoj bavi se oko 6.000 znanstvenika i istraživača, koji rade na projektima po istim pravilima i modelima organizacije znanstvenog rada postavljenima još 80-ih godina 20. stoljeća, a »podrazumijevaju uskodiscipliniran znanstveni projekt kao osnovnu organizacijsku jedinicu znanstvenog rada«.³ Također, Republika Hrvatska

»investira skromna sredstva u znanstvene projekte, koja često godišnje ne dostižu razinu boljeg menadžerskog honorara, i tako ostavlja znanstvenu zajednicu u većoj ili manjoj iluziji akademskih sloboda i samostalnosti, tražeći zauzvrat vrhunske znanstvene rezultate, i to prema međunarodnim kriterijima«.⁴

U prilog tezi o marginalizaciji znanosti, znanja i tehnologije ide činjenica da u Hrvatskoj na jedan prijavljeni patent dolazi oko 100 objavljenih radova, pri čemu je primjetno da je prijavi patenata znatno skloniji privatni sektor, dok je državni uspješniji u objavi znanstvenih i stručnih radova. Prema broju među-

¹ Usp. J. ŠVARC, *Hrvatska u društvu znanja. Prijepori i perspektive inovacijske politike*, Zagreb, Školska knjiga i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2009, 11.

² Usp. B. JERGOVIĆ, I. RAČIĆ, *Društvena vrijednost znanosti: novinsko izvještavanje o ekonomskoj krizi i znanosti*, u: D. LABAŠ (ur.), *Komunikacija i mediji u krizi*, Zagreb, Hrvatski studiji, 2011, 139-171.

³ J. ŠVARC, *nav. dj.*, 11.

⁴ *Isto*, 11-12.

narodno referiranih radova, Hrvatska se nalazi nisko na ljestvici razvijenih i srednje razvijenih zemalja, što upozorava na nužnost unaprjeđivanja kvalitete istraživačkoga sektora.⁵ Hrvatska ima 3.232 magistara, 5.780 doktora znanosti te 1.982 ostala istraživača, od čega industrija zapošljava 2.703 magistra i 976 doktora znanosti.⁶

Prema istraživanju Eurostata (Statističkog ureda EU), Hrvatska je s 0,8% državnog proračuna koji se izdvajaju za visoko obrazovanje na pretposljednjem mjestu u Europi.⁷

Prema Vodiču kroz informacije o Europskoj uniji, EnterEurope, Europska zajednica 27 izdvojila je 2005. godine više od 200 milijardi eura za znanost i istraživanje (1,84% bruto domaćeg proizvoda – BDP), koliko i godinu ranije. Hrvatska je u 2004. godini za istraživanje i razvoj izdvojila 1,22% BDP-a, čime se istaknula u usporedbi s Poljskom, Maltom, Litvom, Latvijom, Italijom i Španjolskom. U istoj godini, SAD je za istraživanje i znanost izdvojio 2,68% BDP-a, a Japan 3,18%. Najviši postotak izdvajanja za znanost bilježi Švedska s 3,86%, a najniži Rumunjska s 0,39%. Poslovni sektor 2004. najviše je izdvajao za istraživanje i razvoj u Luksemburgu 80%, a u Hrvatskoj 43% ukupnih izdvajanja.⁸

Da bi RH povećala izdvajanja za znanost, osobito privatnog sektora, ključno je uspostaviti odnos ravnoteže između znanosti, gospodarstva i društva. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH je 2006. godine predstavilo dokument *Znanstvena i tehnologijska politika Republike Hrvatske 2006.-2010.* koji je 5. svibnja usvojila Vlada RH. Ključni ciljevi navedeni u dokumentu su: povećati financijska sredstva za izvrsne znanstvene i razvojne projekte, preustrojiti javne znanstvene institute i razvojno-istraživačke jedinice, poticati istraživačka partnerstva i jačati sustav potpore za kvalitetne mlade istraživače, izgraditi fleksibilniji istraživački i obrazovni sustav, uložiti u znanstvenu infrastrukturu i ustanove za prijenos znanja, uvesti mjere za poticanje komercijalizacije akademskog istraživanja i mjere za promidžbu tehnološkoga razvoja i inovacija, uspostaviti poticajne i poslovnom sektoru naklonjene zakonske okvire.⁹

Osim postavljanja ključnih ciljeva znanstvene i tehnologijske politike kojom Hrvatska želi uključiti znanstvenike u okvirne programe Europske unije, ona se u potpunosti odlučila prikloniti europskom zapadnom kulturnom i gospodarskom krugu. To je i dokazala 2001. godine potpisivanjem Bolonjske deklaracije na Ministarskoj konferenciji u Pragu.¹⁰ Time se obvezala da će do 2010. godine

⁵ Usp. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, *Znanstvena i tehnologijska politika Republike Hrvatske 2006.-2010.*, Zagreb, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, 2009, 11.

⁶ Usp. *isto*, 10.

⁷ Usp. T. Levak, Država želi postati kontrolor sveučilišta, *Novi list*, 2. studenoga 2010., 23.

⁸ Usp. <http://www.entereurope.hr/cpage.aspx?page=clanci.aspx&pageID=171&clanakID=1520> (14.04.2011).

⁹ Usp. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, *nav. dj.*, 12-13.

¹⁰ Usp. M. POLIĆ BOBIĆ, *Prvi procesi u Bolonjskom procesu*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, 2005, 11.

provesti konkretne mjere s ciljem stvaranja jedinstvenog europskog visokoškolskog prostora: prihvaćanje sustava lako prepoznatljivih i usporedivih stupnjeva, prihvaćanje sustava naobrazbe koji se temelji na dva ciklusa: preddiplomskom i diplomskom, uvođenje bodovnog sustava ECTS, promicanje mobilnosti studenata, promicanje europske suradnje u brizi za kvalitetu i promicanje tzv. europske dimenzije u visokom školstvu.¹¹ Hrvatska aktivno provodi implementaciju aktivnosti vezanih uz *bolonjski proces*, a sustav osiguranja kvalitete, uveden 2009. godine, pružio je sveučilištima visoku razinu autonomije.¹²

2. Masovni mediji u inovacijskom društvu

Inovacijsko društvo ima uporište u znanju i institucijama koje ga proizvode. Prema tome bi se zaključilo da sveučilišta imaju ključnu ulogu u kreiranju normi i vrijednosti društvenog života, a da su znanstvenici uzori prema kojima se ravna prosječna javnost. Nažalost, u stvarnosti je sasvim drukčije. Znanstvena je elita izolirana glede svoga utjecaja na javnost. Politička i poduzetnička elita imaju i moć i utjecaj, dok elita javnih osoba, posebice estradne zvijezde i vrhunski sportaši, imaju osobit utjecaj na javnost. Takav je raspored utjecaja udomaćen i uvijek se iznova medijski nameće kao jedini ispravan.

»Snaga je medija upravo u tome što beznačajno pretvaraju u značajno, nepoznato u poznato.«¹³

Svjesni značenja popularizacije i plasiranja informacija o znanosti, brojni su znanstvenici pisali o mjerama koje se mogu poduzeti radi popularizacije znanosti u medijima, a koja se najjednostavnije može definirati kao »širenje informacija o znanosti i znanstvenih informacija izvan krugova u kojima su one primarno nastale«.¹⁴

Popularizacijom znanosti želi se unaprijediti percepcija znanosti kao društveno iznimno korisne djelatnosti koja omogućava razvoj i napredak zajednice, te čini sredstvo kompetitivnosti na svjetskom tržištu znanja. Dvije ciljane skupine za popularizaciju znanosti su neznanstveni djelatnici, potencijalni konzumenti znanstvenih dostignuća i znanstveni djelatnici, neovisno o području kojim se bave.¹⁵ U komuniciranju znanstvenika s ciljanim javnostima ključni su mediji koji mogu promicati i popularizirati neko područje ljudima koji su s njim usko povezani, posebno ako se vodi računa o njihovoj društvenoj odgovornosti

¹¹ Usp. *isto*, 10.

¹² Usp. <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2268> (16.04.2011).

¹³ A. ŠUNDALIĆ, I. HETEŠI, Mediji i nove vrijednosti društva slobodnog tržišta, *Informatologija*, 39 (2006) 4, 271-275, 273.

¹⁴ M. VODANOVIĆ, H. BRKIĆ, *E-časopisi i popularizacija znanosti. Drugi kongres hrvatskih znanstvenika iz domovine i inozemstva*, Split, 7.-10. svibnja 2007, 1.

¹⁵ Usp. *isto*, 1.

i velikoj ulozi koju mogu imati u prezentiranju znanosti.¹⁶ Tako mogu poticati znanstvenike na konkurentnost, promicati nove ideje i stvarati međuljudske odnose koji bi lakše doveli do realizacije nekog projekta. Prema Claude-Jeanu Bertrandu, mediji moraju pisati o tehnološkim dostignućima i znanstvenim temama jer je njihova zadaća aktivno služiti nacionalnim interesima i ciljevima, obrazovanju masa, društvenoj pravdi, gospodarskom napretku.¹⁷

Postavlja se pitanje kako znanstvene i umjetničke teme mogu pronaći svoje mjesto i imaju li šanse izboriti se u konkurenciji globalne masovne kulture.

»Znanost se ne može popularizirati bez jasne želje da se laicima prenese svoje znanje i shvaćanje znanosti. Ljubav prema popularizaciji znanosti potječe iz istog izvora kao i ljubav prema znanstvenom radu.«¹⁸

Zato su znanstvenici ključni nositelji popularizacije znanosti i oni moraju pokazati interes za uspostavljenje komunikacije s novinarima te između znanstvenika i čitatelja, potencijalnih korisnika. Znanstvenici medijima mogu pružiti kvalitetne informacije koje mediji kao takve mogu plasirati svojoj publici. Naime, novinari će pod pritiskom sve više informacija koje dobivaju i ograničena vremena, vjerojatno prije objaviti informaciju već pripremljenu za objavljivanje, kako je nude dobro organizirani izvori.¹⁹

U svom radu Blanka Jergović i Mladen Juračić zaključuju kako najbolji učinak ima izravna komunikacija između znanstvenika i javnosti, jer informacije o javnim predavanjima, izložbama nikada nemaju takav doseg kao što imaju informacije o znanosti u medijima.²⁰ Ističu kako je razumijevanje odnosa znanosti i medija ključno za razumijevanje učinkovite znanstvene komunikacije te navode važnost službi za odnose s javnošću koje mogu medijima plasirati zanimljive informacije o znanosti. U Hrvatskoj takve službe postoje na zagrebačkom Sveučilištu, na Institutu Ruđer Bošković, u sklopu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH. Istodobno, istraživanja odnosa znanosti i medija u Hrvatskoj usredotočuju se uglavnom na medije, a manje na proces dolaska znanstvene informacije u medije, u kojemu su, i u Hrvatskoj, organizirani izvori potencijalno moćni.²¹

Nenad Raos pisao je zašto je potrebno popularizirati znanost: približiti znanost običnom čovjeku kako bi se upoznao s novim znanstvenim otkrićima i osloboditi ga od straha prema primjeni tih otkrića, regrutirati buduće znanstvenike, pri čemu popularizacija znanosti treba biti okrenuta prema mladim ljudima, popularizacijom znanosti u medijima jača spoznaja o važnosti znano-

¹⁶ Usp. B. JERGOVIĆ, Mijenja li se novinarska profesija: primjer znanstvenog novinarstva, u: D. LABAŠ (ur.), *Novi mediji, nove tehnologije, novi moral*, Zagreb, Hrvatski studiji, 2009, 41-60.

¹⁷ Usp. C.-J. BERTRAND, *Deontologija medija*, Zagreb, Sveučilišna knjižara, 2007, 31.

¹⁸ N. RAOS, Kako popularizirati znanost? *Arh Hig Rada Toksikol*, 53 (2002) 144-152, 150.

¹⁹ B. JERGOVIĆ, M. JURACIĆ, Evolucija, smrt, život i dugovječnost. Znanost, službe za odnose s javnošću i mediji, *Društvena istraživanja*, 11 (2002) 1, 875-892, 890.

²⁰ Usp. *isto*, 876.

²¹ Usp. *isto*.

sti, pri čemu političari izdvajaju više novaca za znanstvena istraživanja te se samim time više ulaže u znanost.²²

Vlasta Radosavljević je analizom sadržaja dnevnika Večernji list, Novi list, Jutarnji list i Vjesnik te tjednika Globus i Nacional željela istražiti koliko i na koji način tiskani mediji privlače pozornost svojih čitatelja na znanstvene teme, odnosno na teme vezane na bilo koji način uz znanost.²³ Istraživanje je obuhvatilo razdoblje od studenog do prosinca 2006. godine, kada je autorica pregledala dnevni tisak te nastojala izdvojiti članke koji obuhvaćaju znanstvene teme i tiču se na bilo koji način znanosti. Rezultati istraživanja pokazali su da radne hipoteze nisu potvrđene. Dnevnicima Novi list i Vjesnik redovito i s raznih aspekata prate znanstvene teme i zbivanja vezana uz znanost, dok se u ostalim pregledanim dnevnicima i tjednicima takve teme javljaju tek povremeno, obično kada je vijest neka vrsta senzacije ili kada znanstvenik postane dobitnikom neke nagrade. Rijetki su intervjui sa znanstvenicima koji predstavljaju svoj rad ili otkriće. Zaključci su autorice da novinari dnevnih i tjednih listova moraju redovito i iscrpno pratiti znanstvene teme na koje bi se obratila pažnja. »Važnost znanosti u medijima mora čitateljima biti nametnuta, pa ako treba i agresivno.«²⁴ Znanstvene teme moraju biti jednako zastupljene kao i teme iz politike, kulture i gospodarstva jer mediji nisu samo »četvrti stup vlasti« nego su od iznimne važnosti za prezentiranje znanstvenih tema i njihovo posredovanje javnosti.²⁵

3. Metodologija istraživanja

Čitatelji odabiru dnevne novine u skladu sa svojim potrebama, a toga su sve više svjesniji nakladnici, vlasnici medija, ali i sami novinari. Što više nakladnici pokušavaju podignuti čitanost novina prodajući najpoznatije knjige, dijeleći vrećice bombona ili besplatne primjerke novina, to više umanjuju značenje svoje osnovne funkcije koja je informativna, ali i odgojno-obrazovna.²⁶ Dužnosti novinara proizlaze iz čovjekova prava na točnu, potpunu, razumljivu, korisnu i pravodobnu informaciju.

²² Usp. N. RAOS, *nav. dj.*, 150.

²³ Istraživanje »Privlačenje pozornosti medija na znanstvene teme« Vlaste Radosavljević predstavljeno je na Drugom kongresu hrvatskih znanstvenika iz domovine i inozemstva u Splitu od 7. do 10. svibnja 2007. godine. Kongres je organiziralo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa; V. RADOSAVLJEVIĆ, Privlačenje pozornosti medija na znanstvene teme (18.04.2007), <http://members.znanost.org/~duje/2.kongres/analiza%20.pdf> (16.04.2011).

²⁴ Usp. V. RADOSAVLJEVIĆ, *nav. dj.*

²⁵ Usp. B. JERGOVIĆ, I. RAČIĆ, *nav. dj.*

²⁶ Usp. D. LABAŠ, I. ULDRIJAN, Može li dobro novinarstvo biti nemoralno? Pitanje odnosa kvalitete, etike i medijske pismenosti, u: D. LABAŠ, *Mediji i društvena odgovornost*, Zagreb, Hrvatski studiji, 2010, 85-106.

»Mediji su, naime, istodobno i industrija i javna usluga i politička institucija. Tradicija im priznaje povlastice koje ih stavljaju u rang javnih usluga. Tim se zakonskim ili običajnim pravom mediji služe u ime građana.«²⁷

Upravo zato što služe građanima, mediji utječu na njih, a ovisno o sadržajima, imaju dobre i loše učinke.

»Novinari mogu imati dobar učinak na društvo ukoliko rade svoj novinarski posao u kojem ukazuju na ono što se događa, a dalje je na ostalim društvenim instrumentima, uključujući i državne organe, ministarstva i tužilaštva, da reagiraju.«²⁸

Mediji će imati loš učinak na društvo ukoliko budu iskrivljavali stvarnost, nametali vrijednosti ili manipulirali korisnicima.

»O temama koje su im važne, ljudi stvaraju svoje mišljenje, a mišljenje većine medijima se često nameće.«²⁹

Mediji ponekad miješaju informaciju i zabavu, a trebali bi odvajati, odabirati važne vijesti od zabavnih i prednost davati onima koje mogu imati utjecaja na život neke društvene skupine, društva neke zemlje i cjelokupnog čovječanstva. Zato smo predmet ovog istraživanja posvetili zadaći medija u informiranju javnosti o spomenutim novim zakonima. Svrha je istražiti jesu li mediji svojim izvještavanjem pridonijeli razumijevanju prijedloga Zakona o znanosti, visokom obrazovanju i sveučilištu ili su svojim izvještavanjem obmanjivali javnost. Svrhu istraživanja nastojali smo ostvariti analizom medijskih sadržaja pet dnevnih novina: Jutarnjeg lista, Novog lista, Slobodne Dalmacije, Večernjeg lista i Vjesnika. Istraživanjem smo željeli pokazati da se o donošenju zakona kao mogućoj promjeni u sustavu visokog obrazovanja piše premalo.

Osnovni je cilj istražiti kvalitetu članaka o donošenju, promoviranju pozitivnih i kritičkom pristupanju negativnim odredbama zakona. Specifičan je cilj istražiti u kojim se rubrikama nalaze članci o visokom obrazovanju poput donošenja zakona, kakva je grafička oprema tih članaka, kakav je odnos autora prema temi o kojoj piše i tko su glavni izvori informacije.

Glavna hipoteza je: (1) Mediji ne posvećuju dovoljno pozornosti ključnim promjenama u visokom obrazovanju poput donošenja Zakona o znanosti, visokom obrazovanju i sveučilištu.

Ostale hipoteze su: (2) Članci su površno obrađeni. (3) Svi članci su grafički dobro opremljeni. (4) U člancima dominiraju senzacionalistički naslovi. (5) Glavne teme o kojima mediji izvještavaju su: ukidanje školarina – uvođenje upisnina, uvođenje slovnih ocjena te sveučilišnog vijeća. (6) Glavni izvor informacija je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske koje je pokrenulo javnu raspravu o prijedlogu nacрта zakona.

²⁷ C.-J. BERTRAND, *nav. dj.*, 28.

²⁸ S. MALOVIĆ, *Mediji i društvo*, Zagreb, Sveučilišna knjižara, 2007, 10.

²⁹ C.-J. BERTRAND, *nav. dj.*, 31.

Prema Zakonu o medijima,

»*mediji* su novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike«. ³⁰

Visoko obrazovanje je, uz znanstvenu djelatnost, djelatnost od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku i sastavni je dio međunarodnog, posebno europskoga, znanstvenoga, umjetničkoga i obrazovnog prostora. ³¹ Prema Zakonu o medijima, *informacija* je podatak, tekst, fotografija, crtež, karikatura, film, usmeno izvješće, vrijednosni sud ili drugi prilog objavljen u mediju.

Grafička oprema obuhvaća fotografije, ilustracije (crteže), foto-reportažu, karikaturu, strip, tablice, grafikone. ³² *Senzacionalizam* je »napuhavanje događaja«, postupak koji izlazi iz okvira poštenog novinarskog ponašanja, a može se javiti u nekoliko osnovnih oblika: naslov sadržajem precjenjuje tekst, »napuhavanje«, naslov sadržajem podcjenjuje tekst (minimiziranje), naslov grafičkom formom precjenjuje tekst (»sukob slike i riječi«), naslov grafičkom opremom podcjenjuje tekst (»sukob slike i riječi«). ³³ *Izvori informacija* su »institucije i osobe kojima se novinari obraćaju kako bi dobili vijest«. ³⁴

Istraživanjem smo obuhvatili razdoblje od 12. listopada 2010. kada je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske pokrenulo javnu raspravu o prijedlogu nacрта zakona pa do 10. prosinca 2011. kada je Ministarstvo imenovalo prosudbena povjerenstva za analizu pristiglih komentara i primjedbi na donošenje zakona. Od 11. prosinca 2010. do 31. siječnja 2011. trajalo je drugo razdoblje u kojem je otvorena nova javna rasprava, 24. siječnja 2011. godine. Ovim datumima obuhvatili smo ključna razdoblja u kojima je javnost mogla biti informirana o pozitivnim i negativnim odredbama zakona. Uzorak je činilo 525 novinskih izdanja Jutarnjeg lista, Novog lista, Slobodne Dalmacije, Večernjeg lista i Vjesnika. Osnovna jedinica analize sadržaja bio je novinski članak, ³⁵ a u oba analizirana razdoblja pronađena su 104 članka o donošenju zakona.

³⁰ Zakon o medijima, <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306330.html> (28.04.2011).

³¹ Usp. Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306330.html> (28.04.2011).

³² Usp. D. BOBIĆ, *Što s događajem – o umijeću novinskog obavještavanja*, Zagreb, Informator, 1987, 71.

³³ *Isto*, 71.

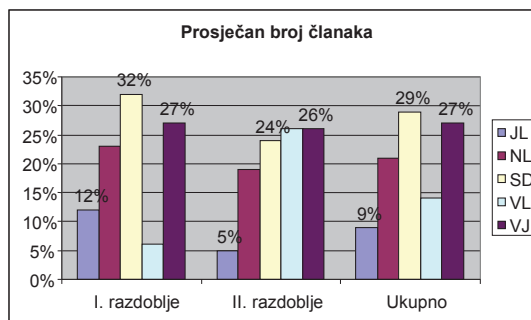
³⁴ S. MALOVIĆ, *Osnove novinarstva*, Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005, 147.

³⁵ Članak ili tzv. tematski članak je čest oblik novinskog izražavanja, a najčešće ga susrećemo u novinama, revijama i časopisima. Članci također izlažu elemente vijesti, ali se autor time ne zadovoljava i želi čitatelja upoznati s mnogo više informacija, objasniti mu pozadinu zbivanja, upozoriti na trendove, analizirati pojavu, predočiti stajališta stručnjaka i donijeti relevantan zaključak (usp. S. MALOVIĆ, *isto*, 325).

U istraživanju smo koristili metodu analize sadržaja.³⁶ Kategorije u matrici istraživanja podijelili smo u pet dijelova. U prvom dijelu smo istraživali obilježja članka, poput dana medijske objave, vrste članka i rubrike u kojoj se nalazi, kao i prema položaju objave i autoru članka. U drugom dijelu smo analizirali grafičku opremu članka, odnos teksta i grafičke opreme te njihovu međusobnu povezanost. U trećem smo dijelu istraživali karakteristike naslova, što je obuhvaćalo kategorije: povezanost naslova s tekstem članka, vrsta naslova članka te najava teksta na naslovnoj stranici. U četvrtom dijelu analizirali smo teme članaka o kojima su novinari pisali, funkciju članka i dubinu obrade teme. Petim dijelom obuhvatili smo glavne izvore informacija, analizirali smo broj navedenih izvora i upotrebu neimenovanih izvora te tko su glavni izvori informacija.

4. Rezultati istraživanja

Metodom analize sadržaja odabranih dnevnih novina³⁷ pronašli smo 104 članka u ukupno 525 novinskih izdanja. Od ukupnog broja članaka (104) u prvom razdoblju, od 12. listopada 2010. do 10. prosinca 2010., objavljeno je 60% članaka. U drugom analiziranom razdoblju, od 11. prosinca 2010. do 31. siječnja 2011., objavljeno je 40% članaka, a po najvećem broju članaka izdvajaju se Večernji list i Vjesnik. Slobodna Dalmacija i Vjesnik objavili su najviše članaka u oba analizirana razdoblja. Iako je Jutarnji list prema istraživanju MediaPulsa iz 2006. godine, zauzeo prvo mjesto najčitanijih novina, prvo mjesto po čitanošći među populacijom od 30 do 39 godina te među fakultetski obrazovanima,³⁸ list je ovoj temi posvetio najmanje članaka (grafikon 1).

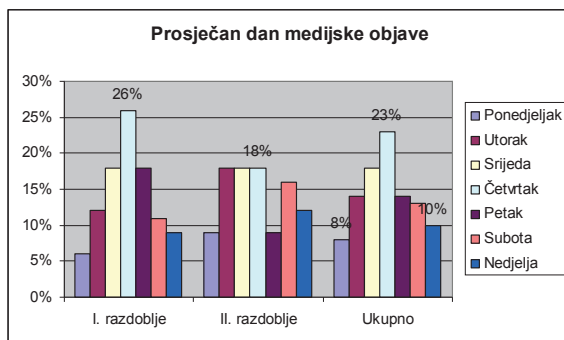
Grafikon 1: Prosječan broj članaka

³⁶ Analiza sadržaja u najširem smislu je postupak proučavanja i raščlanjivanja nekog pisanog ili slikovnog materijala kojim se nastoje uočiti neke osobine, odnosno poruke toga sadržaja (V. LAMZA POSAVEC, *Metode društvenih istraživanja*, Zagreb, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2004, 160).

³⁷ Korištene dnevne novine: *Jutarnji list*, *Novi list*, *Slobodna Dalmacija*, *Večernji list*, *Vjesnik*.

³⁸ Usp. T. KRASNEC, *Jutarnji list najčitaniji, slijedi Večernji pa 24 sata* (18.05.2006), <http://www.jutarnji.hr/jutarnji-list-najcitaniji--slijedi-vecernji-pa-24-sata/150007/> (25.04.2011).

Najviše je članaka objavljeno četvrtkom, a slijede srijeda, utorak i petak. Iako je utorkom objavljeno 14% članaka, taj podatak ne ohrabruje s obzirom da novine imaju najnižu prodaju ponedjeljkom i utorkom. Nedjeljom je objavljeno 10% članaka, što ne čudi s obzirom na to da novine tim danom teže zabaviti čitatelje, te novinari pišu o obiteljskim temama i o zanimljivostima u Hrvatskoj i svijetu. Najmanji broj članaka objavljen je ponedjeljkom (8%), što bi se moglo objasniti činjenicom da su se sjednice rektorskih zborova, fakultetskih vijeća i tijela znanstvenih instituta održavale u danima od ponedjeljka do petka, čak 25% utorkom, srijedom i petkom, 16% četvrtkom te 8% ponedjeljkom. Također, prvi medijski napis o donošenju zakona objavljen je u srijedu 13. listopada 2010, završetak javne rasprave bio je u ponedjeljak 1. studenoga 2011. godine, a druga javna rasprava otvorena je u srijedu 24. siječnja 2011. godine. Tema o visokom obrazovanju je marginalizirana, o čemu svjedoči činjenica da je u danima kada dnevne novine imaju najvišu nakladu, a to su petak i subota, objavljeno jako malo članaka. Petkom je najviše članaka objavila Slobodna Dalmacija, a subotom Vjesnik. Jutarnji list objavio je najmanje članaka tih dana (grafikon 2).

Grafikon 2: *Prosječan dan medijske objave*

Novinari su u informiranju javnosti o odredbama zakona te reakcijama akademske i znanstvene javnosti pisali gotovo svim novinarskim vrstama. Vijest mora imati informativnu kvalitetu povezanu s elementima poput novosti, istinitosti, aktualnosti, važnosti i zanimljivosti.³⁹ Izvještaj je »autentično svjedočenje autentičnog svjedoka«,⁴⁰ što podrazumijeva da izvještaj mora čitatelju dati podatke o sadržaju događaja kao da je on sam prisustvovao tom događaju. Što se tiče razlike između vijesti i izvještaja, pod vijestima smo podrazumijevali vijesti između 10 i 15 redaka teksta, a sve više od toga izvještajima. Kao najkorištenije vrste izdvajaju se izvještaji s 52%, što ne čudi s obzirom na to da

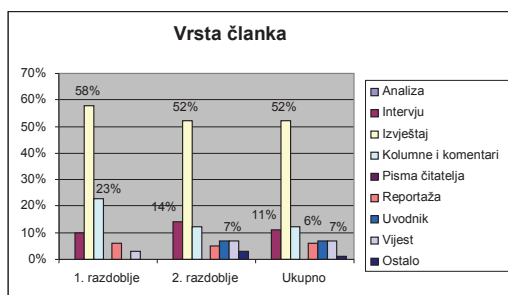
³⁹ Usp. D. BOBIĆ, *Što s događajem – o umijeću novinskog obavještavanja*, Zagreb, Informator, 1987, 8.

⁴⁰ *Isto*, 38.

su izvještaji najčešći oblici novinarskog izražavanja.⁴¹ Komentari su korišteni u 12% članaka, a komentar je »mišljenje ili stajalište novinara o nekom događaju, pojavi ili osobi. Komentator o događaju ne obavještava, on ga prosuđuje.«⁴² Tako je komentare u Jutarnjem listu pisao Inoslav Bešker, u Vjesniku Mirela Lilek, u Slobodnoj Dalmaciji Marijana Cvrtila, a u Novom listu Hrvoje Krešić i Boris Pavelić. Najviše komentara objavila je Slobodna Dalmacija, a najmanje Večernji list.

»Reportaža mora biti autentična, a tema joj je stvarni događaj. Slobodno je strukturirana, najviše ovisi o sposobnosti autora, a njezina je osnovna funkcija izazvati estetski doživljaj kod čitatelja.«⁴³

Novinari su u 6% reportaža informirali javnost o prednostima i nedostacima zakona, te njegovim mogućim posljedicama za hrvatska sveučilišta, dekane, profesore, studente. Najviše reportaža objavili su Slobodna Dalmacija i Vjesnik, a najmanje Novi list i Jutarnji list (grafikon 3).

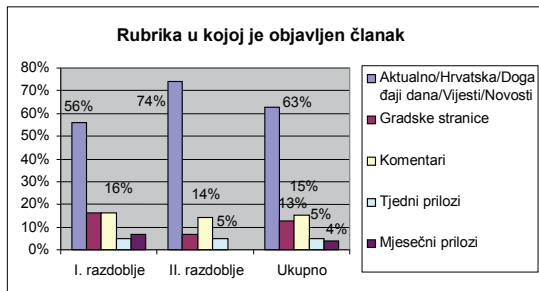
Grafikon 3: Vrsta članka

Koliko god su malo pisali o donošenju zakona, novinski članci su ipak objavljeni u istaknutim rubrikama u svim dnevnim novinama. Tako je najveći broj članaka (63%) bio zastupljen u rubrikama *Aktualno/Vijesti/Novosti/Događaji dana/Hrvatska*, koje obuhvaćaju važne i aktualne vijesti o događajima iz Hrvatske i svijeta. Posebne rubrike posvećene gradovima imaju Slobodna Dalmacija (Zagreb, Split), Večernji list (Zagreb) i Novi list (Zagreb, Rijeka). U takvim je rubrikama objavljeno 13% članaka. U tjednim priložima – *Obzor* u Večernjem listu, *Pogled* u Novom listu, *Magazin* u Jutarnjem listu, *7 DANA* u Vjesniku – objavljeno je 5% članaka (grafikon 3). Taj podatak je iznenadio s obzirom na to da su novinari mogli kvalitetnije i opsežnije informirati javnost u tjednim priložima, te na taj način posvetiti više medijskog prostora donošenju zakona. U mjesečnom priložu *Universitas* – listu studenata i profesora Sveučilišta u Splitu koji distribuira Slobodna Dalmacija – objavljeno je 4% članaka.

⁴¹ Usp. isto.

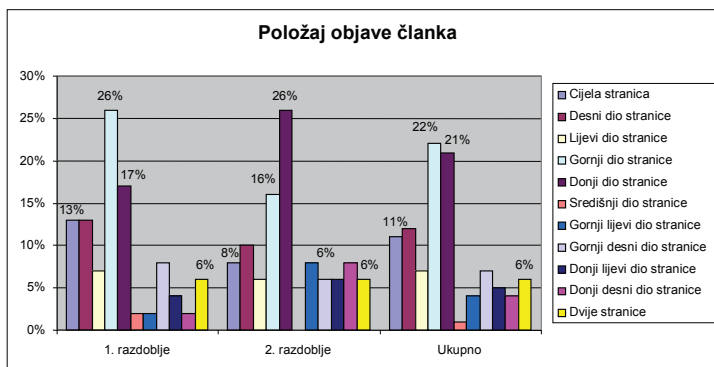
⁴² S. MALOVIĆ, *Osnove novinarstva...*, 243.

⁴³ Isto, 329.

Grafikon 4: Rubrika u kojoj je objavljen članak

U dnevnim novinama je isto tako važno koji će položaj zauzeti članak na određenoj stranici jer svaki novinar postiže cilj kada vijest dođe do čitatelja – publike.⁴⁴ Od ukupno 11 mogućih položaja na stranici najviše članaka obuhvaćenih istraživanjem objavljeno je u gornjem dijelu (22%) te u donjem dijelu stranice (21%). Da su novinari posvetili relativno dobre položaje donošenju zakona (grafikon 5), potvrđuju podaci da je 11% članaka o donošenju zakona zauzelo cijelu stranicu, a u 6% slučajeva, nalazili su se na dvjema stranicama dnevnih novina. Uspoređujući prosječan dan medijske objave s najkorištenijim vrstama članka i najviše zastupljenim položajima na stranici, došli smo do sljedećih rezultata: srijedom i četvrtkom objavljeno je ukupno 65% izvještaja te 22% komentara. Izvještaji su se u gornjem dijelu stranice našli u 41% članaka, a u donjem dijelu u 17% članaka. Komentari su bili više zastupljeni u gornjem dijelu stranice u 30% članaka.

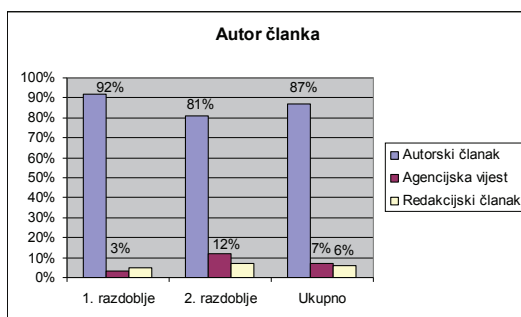

Grafikon 5: Položaj objave članka

Analiza sadržaja dnevnih novina pokazala je da članke o visokom obrazovanju uglavnom pišu isti autori ili se izmjenjuju dva do tri autora (grafikon 6). Ovu

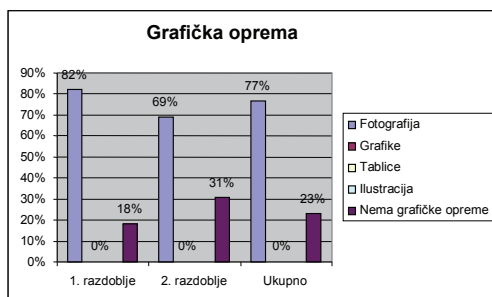
⁴⁴ Usp. isto, 57.

činjenicu možemo vrednovati pozitivno, budući da je naša pretpostavka da je riječ o novinarima koji su specijalizirani za praćenje upravo ovoga područja. U prvom razdoblju su autori članaka bili novinari dnevnih novina (92%). Postotak korištenja agencijskih vijesti s 3% u prvom razdoblju, porastao je na 12% u drugom razdoblju. Najviše agencijskih vijesti koristili su Vjesnik i Novi list. U oba razdoblja autori članaka bili su novinari dnevnih novina (87%), u 7% članaka koristili su agencijske vijesti, a u 6% članaka riječ je o redakcijskom tekstu.

Grafikon 6: *Autor članka*

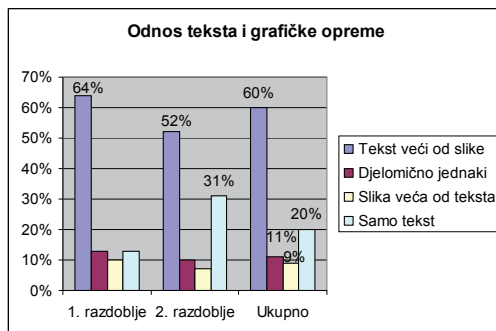
U ukupnom broju članaka (104), 76% članaka bilo je grafički opremljeno, a 23% članaka nije imalo nikakvu grafičku opremu (grafikon 7). Iako su novinari u 11% članaka pisali o financijskim izdvajanjima Hrvatske za visoko obrazovanje te uspoređivali prihode fakulteta od školarina, u tim člancima nisu koristili tablice ili grafikone, čime bi čitateljima olakšali čitanje, nego uokvirene tekstove unutar članka. Barem jednom fotografijom bilo je opremljeno 57% članaka, dvjema 11%, a trima 7% članaka.

Grafikon 7: *Grafička oprema*

U prvom je razdoblju u 64% članaka tekst bio veći od slike (grafikon 8). U 13% su slika i tekst bili djelomično jednake veličine, a slika je bila veća od teksta

u 10% slučajeva. Velik je postotak članaka koji nisu imali grafičku opremu (13%). U odnosu na prvo razdoblje, povećao se broj članaka koji nemaju nikakvu grafičku opremu, s 13% u prvom razdoblju na 31% u drugom razdoblju. To se može potkrijepiti činjenicom da je Vjesnik, uz Večernji list, objavio najviše članaka (26%) u tom razdoblju, od čega 55% članaka Vjesnika nije imalo nikakvu grafičku opremu. U 77% članaka fotografija se odnosila na sam sadržaj u tekstu.

Grafikon 8: Odnos teksta i grafičke opreme

U prvom razdoblju je 73% naslova članaka bilo izravno povezano sa sadržajem, a u drugom razdoblju se povećao na 84% (grafikon 9). U 77% članaka u oba razdoblja, naslovi su bili izravno povezani sa sadržajem (primjeri: *Novi zakoni ruše autonomiju sveučilišta* – Jutarnji list,⁴⁵ *Ravnatelji 21 instituta protiv štrajka na Sveučilištu* – Vjesnik).⁴⁶ U drugom se razdoblju smanjio broj članaka bez naslova (5%), riječ je o izdvojenim i kraćim komentarima u sklopu pojedinih rubrika. U 1% članaka naslov je bio djelomično povezan sa sadržajem (primjer: *Sveučilište krojeno po totalitarnoj mjeri* – Novi list).⁴⁷ Izvor informacije upotrijebio je izraz »totalitaran«, pri čemu je izrazio svoje nezadovoljstvo odredbama zakona koje funkcioniraju u totalitarnoj državi, a izraz ni u jednom dijelu članka nije povezao sa Sveučilištem, kao što je istaknuto u naslovu članka.

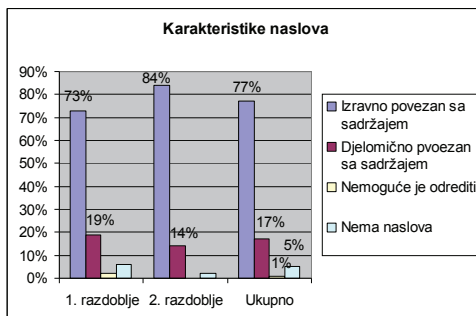
Suočeni s papirom ispunjenim slovima, slikama, brojkama i crtama, čitatelji gledaju, zapažaju, uočavaju važnije, a zanemaruju manje važne naslove i počinju čitati. Ljudi na različite načine čitaju novine, neki ih čitaju od prve do posljednje stranice, dok drugi odmah počnu tražiti određenu rubriku kako bi saznali ono što ih zanima.⁴⁸ Upravo se s ovakvim poteškoćama i vremenskim rokovima suočavaju urednici dnevnih novina kojima tema o donošenju zakona od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske nije

⁴⁵ Usp. A. P., *Novi zakoni ruše autonomiju sveučilišta*, *Jutarnji list*, 3. studenoga 2010., 11.

⁴⁶ Usp. M. LILEK, *Ravnatelji 21 instituta protiv štrajka na Sveučilištu*, *Vjesnik*, 20. siječnja 2011., 6.

⁴⁷ Usp. J. BAKOTIN, *Sveučilište krojeno po totalitarnoj mjeri*, *Novi list*, 29. listopada 2010., 16.

⁴⁸ Usp. S. MALOVIĆ, *Osnove novinarstva...*, 335.

Grafikon 9: Karakteristike naslova

bila posebno atraktivna. U oba analizirana razdoblja najava teksta na naslovnici dnevnih novina bila je izuzetno rijetka (10%). U prvom razdoblju, kada je ministarstvo iznijelo prijedlog nacrtu zakona koji je izazvao medijsku pozornost, objavljeno je 13% članaka na naslovnoj stranici, po čemu se izdvajaju *Vjesnik* i *Slobodna Dalmacija* (38%). Od ukupnog broja objavljenih članaka na naslovnoj stranici (grafikon 10), njih 40% smjestilo se u gornjem desnom dijelu stranice, a prevladali su informativni naslovi u 56% slučajeva. Što se tiče najave članaka na naslovnoj stranici i naslova članka unutar rubrike, u 67% slučajeva naslovi su bili jednaki – *Školarine se ukidaju, ocjene od A do FX – Novi list*,⁴⁹ *Na fakultete se uvode ocjene od A do FX – Vjesnik*,⁵⁰ u 11% slučajeva djelomično jednaki – naslovna: *Ubuduće 7 ocjena: A umjesto petice, FX gora od jedinice / naslov članka u rubrici: Sedam ocjena – A će biti kao petica, a FX gora od jedinice – Večernji list*⁵¹ te u 22% slučajeva potpuno različiti, naslovna: *Dogodine maksimalna upisnina na fakultetima 3200 kuna / naslov članka u rubrici: Umjesto brojki, ocjene će biti od A do FX – Slobodna Dalmacija*.⁵²

Novinari su pokušali svim vrstama naslova privući čitatelje jer znaju da je izbor naslova često odlučujući čimbenik za čitanje ili izbjegavanje čitanja novinarskog članka. Ponekad se pročita i loš tekst ako mu je naslov dobar ili se dobar tekst ne pročita ako mu je naslov loš.⁵³ Tako je čitatelje u 31% članaka (grafikon 11) mogao privući senzacionalistički naslov: *Atentat u tri čina na hrvatsku znanost – Jutarnji list*.⁵⁴ Kada čitatelj pročita naslov članka, može uvidjeti da je riječ o senzacionalizmu koji izaziva prirodno negativan prizvuk.⁵⁵

⁴⁹ Usp. H. KREŠIĆ, *Školarine se ukidaju, ocjene od A do FX, Novi list*, 14. listopada 2010., 7.

⁵⁰ Usp. M. LILEK, *Na fakultete se uvode ocjene od A do FX, Vjesnik*, 13. listopada 2010., 4.

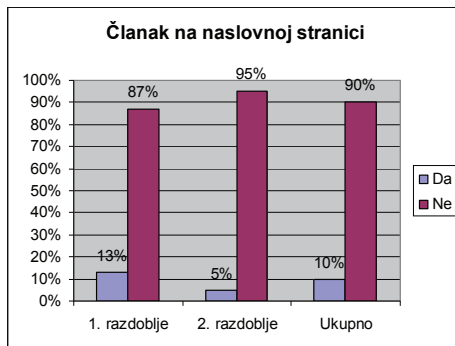
⁵¹ Usp. I. KUSTURA, *Sedam ocjena – A će biti kao petica, a FX gora od jedinice, Večernji list*, 13. listopada 2010., 9.

⁵² Usp. M. CVRILA, *Umjesto brojki, ocjene će biti od A do FX, Slobodna Dalmacija*, 13. listopada 2010., 6-7.

⁵³ Usp. D. BOBIĆ, *Što s događajem...*, 55.

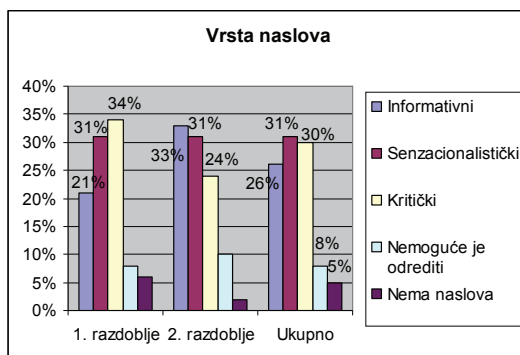
⁵⁴ Usp. F. HAMERŠAK, *Atentat u tri čina na hrvatsku znanost, Jutarnji list*, 25. listopada 2010., 18-19.

⁵⁵ D. BOBIĆ, *Što s događajem...*, 55.

Grafikon 10: Članak na naslovnoj stranici

Francuski *attentat* ≈ lat. *attentare* znači pokušati, napasti,⁵⁶ dok je čin nešto učinjeno, neki rezultat radnje.⁵⁷ Općenito, cijeli naslov napuhuje događaj jer atentat je napadački čin koji ugrožava i sam život napadnutog.

Grafikon 11: Vrsta naslova

Kritički naslovi bili su zastupljeni u 30% članaka – *Ministarstvo znanosti ponaša se bahato* – Novi list.⁵⁸ Čitajući dalje članak, izvor informacija kritički promatra zakone kao cjelinu. Navodi kako je ministarstvo predugo čekalo s izradom zakona, dalo je prekratak rok za javnu raspravu te nije izabralo pravi trenutak za puštanje zakona u javnost. Izvor informacija iz tih razloga ponašanje Ministarstva ocjenjuje bahatim. Iako su informativni naslovi odraz neutralnosti novinara o temi o kojoj piše, u prvom razdoblju je takvih naslova bilo 21%, što je manje u odnosu na drugo razdoblje kada je

⁵⁶ Usp. Atentat, u: V. ANIĆ, *Hrvatski enciklopedijski rječnik A-Bez*, Zagreb, Novi liber, 2004, 184.

⁵⁷ Usp. Čin, u: V. ANIĆ, *Hrvatski enciklopedijski rječnik Bež-Dog*, Zagreb, Novi liber, 2004, 227-228.

⁵⁸ Usp. H. KREŠIĆ, *Ministarstvo znanosti ponaša se bahato*, *Novi list*, 26. listopada 2010., 8.

informativnih naslova bilo 33% (*Dio profesora poziva u štrajk, ostali tragaju za kompromisom* – Večernji list).⁵⁹ U 8% članaka nemoguće je bilo odrediti karakteristike naslova članka, a obično je bila riječ o komentarima i kolumnama novinara.

Analizom sadržaja obuhvatili smo razdoblje od pokretanja javne rasprave o nacrtima prijedloga zakona od strane ministarstva (od 12. listopada 2011.) do imenovanja prosudbenih povjerenstva koja su trebala analizirati pristigle primjedbe na adresu ministarstva koje ih je imenovalo (do 10. prosinca 2011. godine). Glavne teme u prvom razdoblju bile su novosti u zakonima, poput ukidanja školarina – uvođenja upisnina (47%), uvođenja slovnih ocjena (4%) te sveučilišnog tijela (25%). Iako je cilj bio informirati čitatelje o novostima zakona te im objasniti kakve bi posljedice mogao prouzročiti zakon, novinari su nerijetko pisali izrazito negativno (grafikon 12). U prvom su razdoblju novinari spominjući školarine i upisnine u 20% članaka, često isticali da odredbe zakona uzrokuju kršenje autonomije, pridonose komercijalizaciji, etatizaciji i privatizaciji visokog obrazovanja. Kada je riječ o uvođenju sveučilišnog vijeća, novinari svih dnevnih novina interpretirali su odredbu kao kršenje pravne osobnosti fakulteta te najavlivali mogući utjecaj politike. Uz postupak donošenja zakona, mediji su pisali o kratkom roku za javnu raspravu, tajnom djelovanju radne skupine za izradu zakona te uopće njegovu kasnu izradu. U 14% članaka novinari su iznosili izrazito negativne reakcije akademske i znanstvene javnosti (*Novi zakoni samo bi naštetili sveučilištu* – Slobodna Dalmacija,⁶⁰ riječ je o izvještaju sa sjednice splitskog sveučilišta na kojoj su članovi senata odbacili sve nacрте prijedloga zakona, a jedino je suzdržan ostao predstavnik Medicinskog fakulteta u Splitu). Pozitivne strane zakona u samo 5% članaka isticalo je jako malo novinara, kao i njihovi glavni izvori informacija. U manjem broju članaka novinari su pisali o novim zakonima koji bi mogli prouzročiti otvaranje već zatvorenih poglavlja s Europskom unijom te općenito o usklađenosti novih zakona s Bolonjskom deklaracijom i europskim standardima (*Odustaje li Hrvatska od Bologne?* – Novi list,⁶¹ primjer članka u kojem predstavnici riječkog Studentskog zbora kritički pristupaju novom zakonu te navode kako odredbe Bolonjske deklaracije i zakona nisu usklađene, odnosno da je Bolonjski proces izostavljen iz prijedloga nacрта zakona).

U drugom analiziranom razdoblju (od 11. prosinca 2011. do 31. siječnja 2011), otvorena je nova javna rasprava 24. siječnja 2011. godine. Ministarstvo je »zbog sve učestalijih pokušaja obmanjivanja javnosti plasiranjem neistinitih informacija o novostima koje donosi paket zakona« na mrežnim stranicama toga datuma objavilo da su konačni tekstovi prijedloga zakona još uvijek u fazi

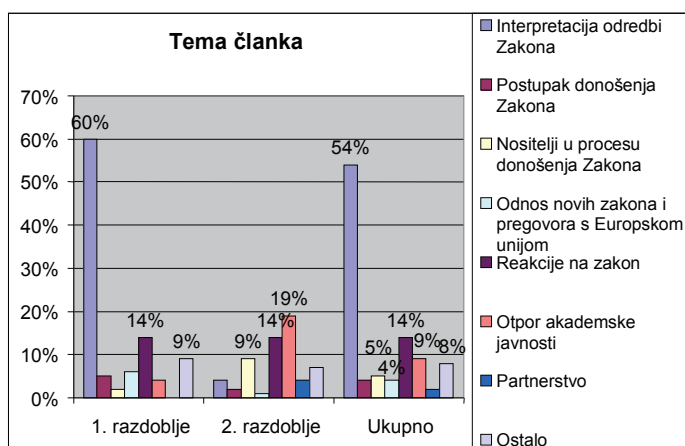
⁵⁹ Usp. P. MARETIĆ ŽONJA, *Dio profesora poziva u štrajk, ostali tragaju za kompromisom*, *Večernji list*, 21. siječnja 2011., 12.

⁶⁰ Usp. M. CVRTILA, *Novi zakoni samo bi naštetili Sveučilištu*, *Slobodna Dalmacija*, 29. listopada 2010., 23.

⁶¹ Usp. A. PETRAK, *Odustaje li Hrvatska od Bologne?*, *Novi list*, 29. listopada 2010., 16.

izrade te objasnilo kakve će promjene njihovim donošenjem doista nastupiti u sustavu znanosti i visokog obrazovanja.⁶²

U istom razdoblju, novinari Večernjeg lista najviše su izvještavali o štrajku kao glavnoj aktivnosti akademske javnosti. Čitatelji Vjesnika, Slobodne Dalmacije, Novog lista mogli su u 2% članaka primijetiti da se stanje ipak promijenilo jer su različiti ogranci akademske i znanstvene javnosti pozivali na dijalog, raspravu i partnerstvo. Slobodna Dalmacija i Novi list izdvojili su se kao novine koje su podjednako pratile događanja u siječnju: s jedne strane najava štrajka, a s druge strane nastojanja ministarstva, akademske i znanstvene javnosti na dijalog, raspravu i partnerstvo. Novinari su najviše pisali o otporu akademske zajednice te općenito o reakcijama na zakon. Manji broj članaka (9%) govorio je o nositeljima u procesu donošenja zakona, koji su sami informirali javnost o radu prosudbenih povjerenstava. Najviše medijskog prostora u oba razdoblja novinari su posvetili vlastitim interpretacijama odredbi zakona te su prenosili kritike izvora informacije u čak 54% članaka.

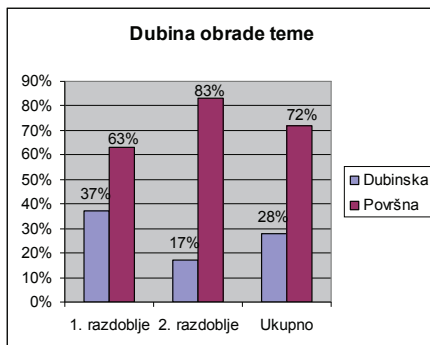

Grafikon 12: Tema članka

Kao dubinsku analizu sadržaja podrazumijevali smo opću i novinarsku pismenost novinara i obradu teme sa svih aspekata, a to uključuje i kritičko ispitivanje suprotstavljenih strana da bi se osigurala nepristranost u izvještavanju (grafikon 13).⁶³ Kao površnu analizu podrazumijevali smo članak u kojem se navode već istaknute činjenice te novinar ne koristi sve suprotstavljene strane kao moguće izvore. U 72% dubina obrade teme bila je površna, a u 28% članaka dubinska. Vjesnik (48%) i Slobodna Dalmacija (24%) izdvojili su se dubinskom obradom teme.

⁶² Usp. <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=11079&sec=3349> (16.04.2011).

⁶³ Usp. S. MALOVIĆ, *Osnove novinarstva...*, 335.

Grafikon 13: *Dubina obrade teme*

U prvom je razdoblju u 31% članaka bila zastupljena funkcija informiranja jer su novinari pisali o odredbama zakona i o problemima s kojima bi se akademska i znanstvena javnost mogla suočiti nakon njihovog donošenja (grafikon 14). Ipak, u većem postotku (53%) bila je zastupljena funkcija kritiziranja.

»Istina je temelj svake profesije, a neistinito izvještavanje je svjesno prešućivanje informacija, iskrivljavanje istine, izmišljanje činjenica i događaja.«⁶⁴

Bez obzira na ovo načelo, novinari su navodili izvore informacija koji su od listopada odbijali donošenje zakona te kritizirali njegove odredbe.

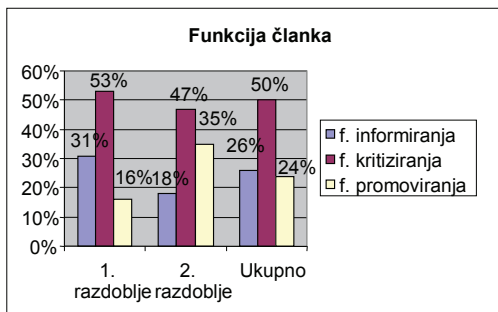
U drugom je razdoblju funkcija informiranja bila zastupljena u 18% članaka, a funkcija kritiziranja u 47% članaka. Porasla je funkcija promoviranja kada su novinari izvještavali o radu prosudbenih skupina koje analiziraju pristigle primjedbe i komentare nakon završetka javne rasprave i kada je uspostavljen partnerski odnos između ministarstva, Sveučilišta u Zagrebu te akademske i znanstvene javnosti. U oba razdoblja, funkcija kritiziranja bila je najviše zastupljena, čak 50% (*Profesori prava otvorenim pismom protiv triju zakonskih nacrtâ – Slobodna Dalmacija*, a u članku je bila riječ o otvorenom pismu 92 nastavnika ministarstvu u kojem su tražili odustajanje od nacrtâ zakonâ zbog njihova sadržaja i postupka donošenja).

»Novinar je obvezan svaku informaciju prethodno provjeriti iz najmanje dva neovisna izvora. Iznošenjem neprovjerenih informacija dovodi u pitanje ne samo integritet osobe i istinitost događaja o kojem piše, nego i svoj novinarski kredibilitet.«⁶⁵

Na ovo načelo novinari nisu mislili u 16% slučajeva kada su koristili neimеноvane izvore ili kada su navodili samo jedan izvor u 53% članaka (grafikon 15).

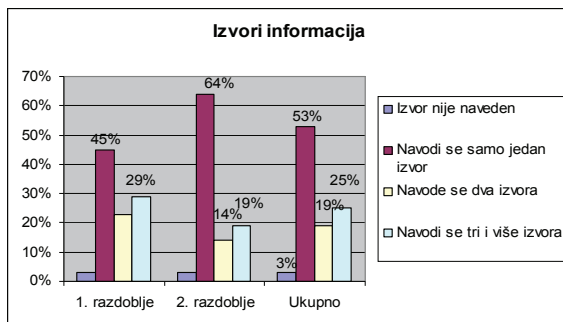
⁶⁴ S. MALOVIĆ, S. RICCHIARDI, G. VILOVIĆ, *Etika novinarstva*, Zagreb, Sveučilišna knjižara, 2007, 60.

⁶⁵ *Isto.*

Grafikon 14: *Funkcija članka*

»Korištenje neimenovanih izvora može ugroziti kredibilitet novinara i samu vjerodostojnost novina, a čitatelji imaju pravo znati tko je izvor informacija o kojima čitaju.«⁶⁶

S obzirom na to da je 72% članaka bilo površno obrađeno, možda je uzrok tome korištenje samo jednog izvora u velikom broju članaka. U prvom razdoblju se samo jedan izvor navodio u čak 45% članaka, a u drugom je razdoblju porastao na 64%. Također, navođenje tri i više izvora smanjilo se s 29% u prvom razdoblju na 19% u drugom analiziranom razdoblju. Novinari Slobodne Dalmacije u 19% navodili su samo jedan izvor, ali su tri i više izvora navodili u 23% članaka. Iako je Jutarnji list objavio najmanje članaka u oba razdoblja, novinari su navodili samo jedan izvor u 6%, a tri i više u 15% članaka.

Grafikon 15: *Izvori informacija*

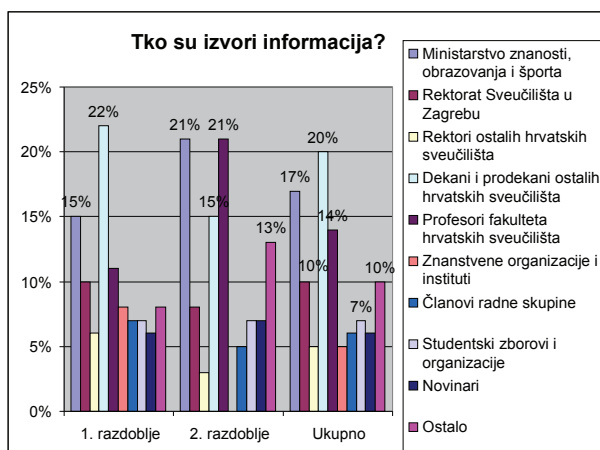
Glavni izvori informacija bili su dekani i prodekani u 20%, predstavnici ministarstva u 17% te profesori s fakulteta hrvatskih sveučilišta u 14% članaka. Iako bi podatak da su baš te osobe dale najviše izjava trebao biti ohrabrujući, on ipak to nije nakon što smo usporedili Večernji list i Vjesnik, dnevne novine koje su u drugom analiziranom razdoblju objavile čak 26% članaka (grafikon 16).

⁶⁶ Isto, 244.

Novinari su u Večernjem listu navodili samo jedan izvor informacija u visokih 73% članaka, od čega su u 18% oni sami bili izvori. U 67% članaka bila je zastupljena funkcija kritičkog osvrt, a glavni izvori bili su profesori Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (36%). Novinari su dali priliku drugoj, suprotstavljenoj strani (predstavnicima ministarstva i ostalima koji su podupirali zakon) da kaže svoje mišljenje u 27% članaka. Naime, profesori Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu su sredinom siječnja 2011. u medijima izražavali svoje nezadovoljstvo odredbama zakona te najavljivali štrajk, s time da su od listopada 2010. godine oštro istupili pred medije odbacivši donošenje zakona. Novinari Večernjeg lista su u 19% navodili samo jedan izvor, a tri i više u 15% članaka. Vjesnik je u 26% članaka navodio samo jedan izvor (32%), a tri i više izvora u 27%. U istom je razdoblju u 35% članaka zastupljena funkcija informiranja i promoviranja, a u čak 54% članaka navodio se ministar znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske Radovan Fuchs kao glavni izvor informacija. Funkcija kritičkog osvrt bila je zastupljena u 30% članaka.

»Novinar treba saslušati sve strane u sukobu o kojem izvještava te ih uravnoteženo prikazati. Za novinara izvjestitelja sve su strane podjednako važne, a događaj će predstaviti što je moguće objektivnije i poštenije.«⁶⁷

Ipak su novinari Večernjeg lista najavi štrajka posvetili velik medijski prostor (u 82% članaka) pa su tako čitatelji mogli utvrditi da nije došlo do uspostave partnerskih odnosa između sveučilišta i ministarstva, te akademske i znanstvene javnosti. Vjesnik je u istom razdoblju izvještavao o zauzimanju akademske i znanstvene javnosti za dijalog, partnerstvo i raspravu, a koja je pozivala profesore da ne štrajkaju. Prema spolu, muškarci su u 82% bili glavni izvor informacija, a žene u samo 18% članaka.

Grafikon 16: Tko su izvori informacija?

⁶⁷ Isto, 60.

Zaključak

Glavna hipoteza koju smo postavili prije istraživanja bila je: *Mediji ne posvećuju dovoljno pozornosti ključnim promjenama u visokom obrazovanju* poput donošenja Zakona o znanosti, visokom obrazovanju i sveučilištu. Tu tezu smo i potvrdili analizom medijskih sadržaja pet utjecajnih dnevnih novina: Jutarnjeg lista, Novog lista, Slobodne Dalmacije, Večernjeg lista i Vjesnika. Analiza sadržaja obuhvatila je dva analizirana razdoblja, od 12. listopada 2010. do 10. prosinca 2010. te od 11. prosinca 2010. do 31. siječnja 2011. godine, a u 525 novinskih izdanja analizirana su 104 članka. Najviše je članaka objavljeno u Slobodnoj Dalmaciji (29%), a najmanje u Jutarnjem listu (9%). Očekivali smo da će mediji posvetiti veći prostor donošenju zakona, jer je nakon potpisivanja Bolonjske deklaracije 2001. godine, ovo drugi ključni događaj koji je trebao donijeti promjene u visokom obrazovanju.

Najviše je članaka o donošenju zakona objavljeno četvrtkom i srijedom. Donošenje zakona bilo je marginalizirana tema jer je petkom i subotom, danima kada novine imaju najvišu prodaju, objavljeno jako malo članaka. Novinari su o donošenju zakona informirali putem izvještaja u 52% članaka i komentara u 12% članaka. Najviše je članaka objavljeno u istaknutim rubrikama dnevnih novina – *Aktualno/Događaji/Vijesti dana/Hrvatska* (63%). Također, u tjednim priložima novina, kada su mediji mogli opsežnije i kvalitetnije informirati javnost o zakonu, objavljeno je 5% članaka.

Da su članci *površno obrađeni*, govori činjenica da novinari nisu koristili novinarsku vrstu – analizu, a u manjem broju članaka (6%) koristili su reportažu kako bi informirali javnost o prednostima i nedostacima zakona te njegovim mogućim posljedicama za hrvatska sveučilišta, dekane, profesore, studente. O donošenju zakona 22% članaka objavljeno je u gornjem i 21% u donjem dijelu stranice. Da je ova tema izazvala relativnu pozornost medija, dokazuje i činjenica da je 11% članaka zauzelo cijelu stranicu, a u 6% slučajeva, članci su se nalazili na dvjema stranicama dnevnih novina. U prvom razdoblju su autori članaka bili novinari dnevnih novina (92%), dok su novinari koristili agencijske vijesti u 6% članaka.

Treća hipoteza: *Svi su članci dobro grafički opremljeni* većim je dijelom potvrđena. U ukupnom broju članaka (104), 76% članaka bilo je grafički opremljeno. Barem jednom fotografijom bilo je opremljeno 57% članaka, dvjema 11%, a trima 7% članaka. Novinari nisu ni u jednom članku koristili tablice ili grafikone, iako 23% članaka nije imalo nikakvu grafičku opremu. U 77% članaka fotografija se odnosila na sam sadržaj u tekstu.

Potvrdili smo dijelom i četvrtu hipotezu da *u člancima dominiraju senzacionalistički naslovi*. U 31% članaka naslov je bio senzacionalistički, a u 30% članaka kritički. U 77% članaka, naslov je bio izravno povezan sa sadržajem. Članci o donošenju zakona rijetko su se pojavili na naslovnim stranicama (10%).

Glavne teme u prvom razdoblju bile su novosti u zakonima, poput ukidanja školarina – uvođenja upisnina (47%), uvođenja slovnih ocjena (4%) te sveučilišnog tijela (25%). Iako je cilj bio informirati čitatelje o novostima zakona te im objasniti kakve bi posljedice mogao prouzročiti zakon, novinari su nerijetko pisali izrazito negativno. Spominjući školarine i upisnine u 20% članaka često su isticali da odredbe zakona uzrokuju kršenje autonomije, pridonose komercijalizaciji, etatizaciji i privatizaciji visokog obrazovanja. Kada je riječ o uvođenju sveučilišnog vijeća, novinari svih dnevnih novina interpretirali su tu odredbu kao kršenje pravne osobnosti fakulteta te najavljivali mogući utjecaj politike. Naša je hipoteza djelomično potvrđena jer uvođenje slovnih ocjena nije izazvalo očekivane kritike akademske i znanstvene javnosti. U 78% članaka dubina obrade teme bila je površna.

Što se tiče funkcije članaka u oba razdoblja, najzastupljenija je bila funkcija kritičkog osvrtu u 50%. U prvom je razdoblju u 31% članaka bila zastupljena funkcija informiranja jer su novinari pisali o odredbama Zakona i o problemima s kojima bi se akademska i znanstvena javnost mogla suočiti nakon njegova donošenja. Ipak, u većem postotku (53%) bila je zastupljena funkcija kritiziranja. U drugom su razdoblju zastupljene bile funkcija kritiziranja u 47% članaka i funkcija informiranja u 26% članaka. Funkcija promoviranja je porasla u drugom razdoblju na 35%. Novinari su u drugom razdoblju izvještavali o radu prosudbenih skupina koje analiziraju pristigle primjedbe i komentare nakon završetka javne rasprave i kada je uspostavljen partnerski odnos između ministarstva, Sveučilišta u Zagrebu te akademske i znanstvene javnosti.

Glavni izvori informacija bili su dekani i prodekani u 20%, predstavnici ministarstva u 17% te profesori s fakulteta hrvatskih sveučilišta u 14% članaka. Tako je i naša sljedeća teza o izvorima informacija – *Glavni izvor informacija je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske koje je pokrenulo javnu raspravu o prijedlogu nacрта zakona* – dijelom potvrđena. Kada je prijedlog nacрта zakona upućen u javnu raspravu, u prvom je razdoblju ministarstvo bilo izvor informacija u 15% članaka, dekani i prodekani u 22% članaka. U drugom su razdoblju ministarstvo i profesori hrvatskih sveučilišta bili glavni izvori informacija u 21% članaka. S obzirom na to da je 72% članaka bilo površno obrađeno, uzrok treba tražiti u korištenju samo jednog izvora u velikom broju članaka. U prvom razdoblju se samo jedan izvor navodio u čak 45% članaka, a u drugom je razdoblju porastao na 64%. U oba analizirana razdoblja novinari su u 16% članaka koristili neimenovane izvore i u 53% članaka navodili su samo jedan izvor.

Možemo zaključiti da su osnovni i specifični ciljevi postavljeni prije samog istraživanja ostvareni. Mediji su odigrali svoju ulogu u informiranju javnosti i njezinom formiranju stava prema donošenju zakona. Iako su mediji u 31% članaka javnost privlačili senzacionalističkim naslovima, u 50% članaka progovarali su o ključnim problemima i nedostacima zakona na koje je ukazivala

znanstvena i akademska javnost. Mediji su tako bili posrednik između zakonodavnih tijela i zainteresiranih pojedinaca, što dijelom dokazuju izvori informacija koje su uključivali u svoje izvještaje – ministarstvo u 17% članaka, dekani i prodekani u 20% te nastavnici hrvatskih sveučilišta u 14% članaka.

U prvom razdoblju, od 12. listopada 2010. do 10. prosinca 2010. objavljeno je 60% članaka, što pokazuje da su mediji bili zainteresirani za donošenje zakona. Možda je razlog smanjenja broja članaka u drugom analiziranom razdoblju (40%), nedovoljna komunikacija između znanstvenika i novinara. Upravo su znanstvenici ključni za populariziranje znanosti u medijima i da javnost bude informirana o svim društveno relevantnim temama, a jedna od njih je svakako, donošenje Zakona o znanosti, obrazovanju i sveučilištu.

Danijel Labaš & Petra Marinčić

*The croatian print media – the mediator between the legislation,
Ministry of science, education and sports and the interested public*

Summary

Everyday life of the Croatian society and other societies as well shows that media sometimes mix information with entertainment instead of putting forward subjects that can influence the life of a certain social group, a country or even humankind. That is the significance of passing the Science, Higher Education and University Law.

Ministry of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia introduced the bill in October 2010, which generated public discussion between the Academia and a wider public, between interested individuals and social groups. By using textual analysis we wanted to explore whether media have written enough about passing the law as it is a crucial change in higher education. The results of the research show that the daily newspapers have not written enough about this subject, and when they have, they were only the mediator between the legislation and the interested public.

Key words: media, Science, Higher Education and University Law, Ministry of Science, Education and Sports, public discussion, daily newspapers.

(na engl. prev. Danijel Labaš i Petra Marinčić)